

RADU PORTOCALĂ

***Radu Portocală** s-a născut la București în 1951. Exilat în 1977. După cinci ani petrecuți în Grecia, trăiește în Franța din 1982. Master de Relații Internaționale (Paris), Licență de Română (Paris). Practică jurnalismul din 1985, întâi la radio (RFI, Vocea Americii, BBC) și în presa scrisă franceză (Le Point, Le Quotidien de Paris, Libération etc.), apoi, după 1990, în presa din România (primele colaborări au fost publicate în Cuvântul). Din 2004 publică editoriale și comentarii în Ziuă.*

1. Considerați că România de azi este diferită de cea anterioară anului 1989? Din această perspectivă, se poate vorbi, din perspectiva dumneavoastră, de o magistratură de dinainte de 1989 și de una de după 1989?

România de azi este, fără îndoială, diferită de cea dinainte de 1989. Chiar dacă instituțiile prin care se definește democrația funcționează imperfect, ele există și, în aceeași ordine de idei, chiar dacă drepturile cetățeanului nu sunt întotdeauna aplicate corect, ele sunt stabilite prin lege, începând cu legea fundamentală: Constituția.

Magistratura dinainte de 1989 era aservită politic, ideologic, regimului. Magistratul era privit ca o unealtă a sistemului represiv, ceea ce, de cele mai multe ori, era perfect îndreptățit.

Cred, însă, că și în interiorul regimului comunist trebuie făcută o distincție. Perioada 1945-1964 a fost, din punctul de vedere al justiției, mult mai întunecată decât cea care a urmat. Să nu uităm Tribunalele Poporului, înființate de Lucrețiu Pătrășcanu, cu magistrații lor care acuzau și judecau la ordin, cu „asesorii populari” a căror primă misiune era aceea de a exprima „ura de clasă”. Condamnările erau pronunțate pe bandă rulantă, la cererea instanțelor de partid și Securității, pedepsind fapte imaginare.

După 1964, acest tip de falsă justiție a dispărut în parte. Dar nu trebuie, totuși, uitat că au continuat condamnările politice, chiar dacă într-un ritm mai scăzut și, de multe ori, travestite în cauze penale.

Magistratul care a acceptat să se implice în astfel de procese, chiar dacă, după 1989, s-a integrat în noul sistem judiciar, poartă în el urmele compromisurilor politice pe care le-a făcut și o anume mentalitate care-i marchează activitatea. Iată, în cazul cererilor de retrocedare a bunurilor confiscate sub regimul comunist - dincolo de gravele imperfecțiuni ale legii - câte sentințe injuste au fost pronunțate de către judecători provenind din „vechea școală”.

Ca în toate domeniile, tânăra generație de magistrați constituie fără îndoială principala speranță a justiției. Ei reprezintă, în fond, adevărata magistratură de după 1989, diferită evident de cea dinainte.

2. Ar trebui trecută cu vederea colaborarea unor magistrați cu serviciile Securității, dată fiind experiența și competența acumulată (știut fiind că un bun specialist se formează în mulți ani) sau ar trebui ca aceste persoane să fie expuse și îndepărtate din profesie? Soluția din Germania de Est, unde, după căderea zidului și reunificare, judecătorii din perioada comunistă au fost îndepărtați, este cea mai bună?

Cred că „uitarea” colaborării cu Securitatea în domeniul magistraturii (și nu numai!) este o atitudine imorală care vatămă societatea românească mai mult și mai grav decât ne închipuim. De altfel, termenul de „colaborare” mi se pare impropriu și aș vorbi mai degrabă despre subordonare. Magistrații instruiau cazuri inventate de Securitate, procurorii cerând pedepsele decise de Securitate și judecătorii aplicându-le.

Justiția trebuie să fie un loc de exprimare a adevărului, iar această subordonare sistematică față de Securitate nu a însemnat decât o permanentă călcare în picioare a adevărului.

Nu ne-am dori, azi, să fim îngrijiți de doctorul care, în timpul anchetelor, decidea dacă prevenitul poate fi torturat în continuare. La fel, nu ne putem dori să fim judecați de cel care a pronunțat sentințe decise de Securitate.

Criteriul moral, în justiție, mi se pare cel puțin tot atât de important ca acela al competenței. Și, pe de altă parte, sunt convins că tânăra generație de magistrați este perfect aptă să dobândească acea competență - lipsită, în plus, de pete morale - care-i e necesară pentru a-și îndeplini misiunea.

3. Considerați că și în prezent, în lume și în România, puterea politică exercită influență sau control asupra magistraților? În ce modalitate? Prin ce pârgii?

Din păcate, da - și nu este numai un fenomen românesc. Cred, însă, că țările europene în care o asemenea influență e posibilă sunt minoritare. Ea se exercită, în primul rând, prin sistemul de numire a magistraților și, în special, prin modalitățile de demitere/înlocuire a lor.

Urmează afilierile și prietenii politice. E cert că un magistrat care are vederi marcate de stânga va fi parțial într-o cauză în care e implicată o personalitate vădit de dreapta sau într-una în care sunt implicate interese derivând din doctrina liberală (mă gândesc din nou la cererile de restituire a proprietăților). Contrariul, firește, e la fel de adevărat.

În sfârșit, și este probabil aspectul cel mai grav, trebuie evocată simpla corupție materială. Societatea românească a pornit într-o direcție care face ca banul să fie un criteriu fundamental. Tentația constituirii unei averi confortabile e permanentă și, din păcate, ea nu-i ocolește nici pe magistrați. Mă gândesc, de pildă, la cazurile de judecători mituiți care mi-au fost relatate și care mi-au lăsat o impresie detestabilă. Dar mă gândesc, în special, la acele cauze în care entități economice afiliate puterii pun în joc mijloace financiare importante pentru a influența într-un sens politic actul de justiție.

4. Dacă ar trebui să vă adresați unei instanțe din România, pentru a vă ocroti un drept, ați avea încredere în sistem, în general, și în judecător, în special? Există vreo diferență între ceea ce ar trebui să fie un judecător și ceea ce el este, în realitate?

Am făcut această experiență și îi păstrez o amintire cât se poate de neplăcută. Timp de șapte ani, dosarul meu a urmat de mai multe ori (ceea ce e o absurditate a sistemului) filiera fond-apel-casație, pentru ca, în cele din urmă, să mi se aplice retroactiv o lege care mă defavoriza.

Nu pot, cu toate acestea, să fac generalizări. O experiență neplăcută nu mă poate face să-mi pierd încredea în ansamblul justiției și în toți magistrații. Nu uit faptul că, de multe ori, justiția e chemată să aplice legi proaste sau nedrepte (iată o altă formă prin care politicul o poate influența), după cum sunt conștient de faptul că, la fel ca în orice altă profesie, există magistrați buni sau mai puțin buni.

5. Ce socotiți că ar trebui să facă membrii acestui corp profesional pentru întărirea independenței și sporirea încrederii publicului în actul de dreptate? Cum ar trebui

să se comporte un judecător? S-a născut oare judecătorul ideal?

Justiția este o instituție esențială a societății. Ea nu trebuie să se supună decât societății, în ansamblul ei, și nici unei alte entități, în special politice. Ea trebuie să caute adevărul și să-l apere, într-un spirit de totală independență. Justiția, să nu uităm, face dreptate.

Membrii magistraturii trebuie să arate societății că sunt în slujba ei, că sunt independenți de putere, oricare ar fi ea, și că dreptatea este singurul lor scop.

Este adevărat că, azi, românii au despre magistrați o părere mai degrabă negativă și că nu le acordă neapărat încrederea lor. E posibil ca prezența printre ei a unui număr încă mare de reprezentanți ai justiției vechiului regim să fie cauza acestei situații. Imaginea magistratului corup este și ea tenace, alimentată fără îndoială de fapte reale.

Mi se pare că primul lucru pe care îl pot face magistrații pentru a schimba percepția opiniei publice asupra lor este, pur și simplu, să judece just. Iar dacă legea însăși pe care trebuie s-o aplice este injustă, cred că e de datoria lor să alerteze legislativul, să-și pledeze punctul de vedere și să obțină îmbunătățirea textului în cauză.

Apoi, ei ar trebui să trimită către societate semnale care să dovedească schimbarea modului de a fi a magistraților. Oare nu se poate imagina un mecanism prin care judecătorii înșiși să elimine din corpul lor pe cei în legătură cu care există dovezi de corupție? Am convingerea că opinia publică ar primi în chip extrem de favorabil o astfel de acțiune.

Pe de altă parte, independența - pe care o putem numi și refuzul de a se supune injoncțiunii politice - presupune curaj. Însă după cum magistrații au curajul să se pronunțe în cauze care pot schimba radical viața împrișinatului sau petentului aflat în fața lor, tot astfel ei trebuie să aibă curajul de a lua hotărâri care le pot afecta propria lor viață. Un magistrat care

e pedepsit sau chiar înlăturat pentru că a rezistat presiunilor politice trebuie transformat în exemplu în fața opiniei publice, a cărei reacție nu va putea fi decât favorabilă. Iar puterea politică va deveni ea însăși obiectul unei presiuni, în fața căreia va fi obligată să cedeze. Parte a societății, justiția trebuie să se folosească de societate pentru a-și câștiga și menține independența.

În ce privește judecătorul ideal, în România sau oriunde în altă parte, nu cred că el există. În primul rând, pentru că, fiind doar o ființă umană, el e supus greșelii, ca oricare dintre noi. În al doilea rând, pentru că, parte a unui întreg aparat, el poate greși atunci când aparatul greșește. Dar fac o distincție clară între greșeala involuntară, umană, și nedreptatea comisă cu bună știință.

Evitarea sistematică a acesteia din urmă produce foarte buni judecători.